

Vestfálský mír. Evropa po třicetileté válce

Čerpáno z: Aleš Skřivan: *Evropská politika 1648-1914*, Praha 1999, 269 s. 1. kap., s. 7-12

Klára Stehlíková

Uzavření míru ve vestfálských městech **Münsteru** (jednání o míru s katolíky) a **Osnabrücku** (jednání s protestantskými protivníky císaře) v roce 1648 ukončilo válečný konflikt, který přinesl dlouholeté pustošení především oblasti střední Evropy. Znamenalo také klíčový mezník z hlediska obecného vývoje mezinárodních vztahů. Definitivně vzaly za své plány Habsburků směřující k dosažení evropské hegemonie popřípadě universální monarchie. Habsburský pokus ztroskotat především na vytrvalém odporu Francie, která se spojovala s protihabsburskými silami, což vyvrcholilo za třicetileté války. Ačkoliv byla válka vedena údajně z náboženských důvodů, katolická Francie podporovala protestantské Dánsko, Nizozemí, Švédsko a některé německé státy. Závěrečná fáze třicetileté války přinesla nejednu porážku habsburských sil. Španělé utrpěli porážku od Francouzů a Nizozemců, došlo k protišpanělskému povstání v Katalánsku, Portugalsku a Neapolsku a hrozba úplného zhroucení Španělska se zdála být reálnou. Také pozice císaře **Ferdinanda III.** v říši byla velmi ohrožena.

Dlouhá jednání o míru byla uzavřena v létě roku 1648 – podpisy smluv v Osnabrücku 6. srpna s protestantskými protivníky (císař, říšská knížata a Švédsko) a 17. září v Münsteru s katolickými protivníky (císař s Francií). Pouze francouzsko-španělský konflikt zůstal neuzavřen, protože první muž francouzské politiky, kardinál **Mazarin**, který vládl za nezletilého krále **Ludvíka XIV.**, odmítl uzavřít mír s Madridem.

Třicetileté válčení bylo uzavřeno sérií kompromisů, a tak vestfálský mír přinesl překvapivě málo územních změn, které se většinou týkaly území říše. Přesto jsou tyto mírové smlouvy oprávněně pokládány za jedny z nejvýznamnějších v dějinách diplomatických vztahů.

Francouzské územní zisky nebyly nevýznamné, hlavní úspěch Francie spočíval v něčem jiném – podařilo se zabránit hegemoniálním pokusům Habsburků, především jejich španělské větve. A také vznikly dobré předpoklady pro pozdější francouzskou expanzi.

Francie získala území na úkor Rakouska a říše, nikoli španělských Habsburků. Zajistila si některé velmi důležité strategické body na své východní hranici. Mírem z roku 1648 byla Francii definitivně potvrzena držba 3 lotrinských biskupství (Mety, Toul, Verdun), Rakousko se ve prospěch Francie vzdalo v Alsasku 10 měst, i když formálně zůstala ve svazku říše. Francie dále získala důležitou pevnost Breisach v jižním Alsasku, čímž byla přerušena proslulá „Španělská cesta“ – spojení mezi španělskými državami v Itálii a Jižním Nizozemím.

Švédsko, spojenec Francie, vyšlo z války velmi posíleno. Získalo Přední Pomořany a Wismar, území někdejšího arcibiskupství brémského a verdenského. Obě byla přeměněna na světská vévodství a připojena ke švédským državám. Posílení znamenalo švédskou účast na říšském sněmu.

Podmínky míru přinesly vzestup vlivu větších států v říši a posílení pozic knížat na úkor císaře. Území získalo Sasko, Bavorsko a Braniborsko a říšská knížata vedla i zcela nezávislou zahraniční politiku.

Vestfálský mír znamenal vyvrcholení etapy oslabování císařské moci. Císař ztratil právo vyhlášovat válku, uzavírat mír a vypisovat daně bez souhlasu říšského sněmu. Ale i po třicetileté válce si císařové udrželi v Německu podstatný vliv, zvláště v menších státech. Pozice Habsburků byla však především determinována rozlehlostí a významem jejich dědičných držav. Pozice císaře se znovu částečně upevnila teprve na konci 17. století, především díky úspěchům ve válkách s Turky. Po roce 1648 byl také činěn výrazný rozdíl mezi císaři jako vládci v říši a jako vládci v dědičných zemích.

Vestfálský mír znamenal v říši základ uspořádání, jež v podstatě existovalo až do válek s revoluční a napoleonskou Francií, během nichž říše v roce 1806 zanikla. Od této doby také počíná praxe svolávání mezinárodních kongresů k řešení problémů a ukončení válečných konfliktů. Jednání v Münsteru a Osnabrücku sice ještě není možno označit za první celoevropský kongres (chyběli zástupci Anglie, Ruska, Polska a Osmanské říše), přesto je možné říci, že v roce 1648 byly vytvořeny základy principů, které ovlivňovaly mezinárodní vztahy bezmála půl druhého století.

Bezprostředně po uzavření míru byla Francie podstatně oslabena vnitřními konflikty, protože kardinál Mazarin musel čelit hnutí tzv. frondy, které směřovalo k oslabení královské moci. Předpoklady pro vítězství nad Španělskem vznikly až po potlačení frondy v roce 1653. V roce 1657 uzavřela Francie spojeneckou smlouvu s Anglií a v roce 1658 bylo Španělsko poraženo v bitvě „na dunách“ na pobřeží Lamanšského průlivu. Úspěchy spojenců pak donutily Španěly k jednání o míru, který byl podepsán v listopadu 1659. Pro Španělsko mír znamenal zásadní obrat. Definitivně přestalo být klíčovou mocností evropské politiky a Madrid vedl od této doby dlouhý a neúspěšný zápas o to, aby nedošlo k dělení jeho evropských a zámořských držav.

Mírová smlouva obsahovala i dohodu o sňatku Ludvíka XIV. se španělskou infantkou **Maríí Terezií**, který byl uzavřen v roce 1660. Hlavním cílem Mazarina bylo do budoucna Francii zajistit nárok na španělské dědictví. Marie Terezie se musela se sňatkem vzdát nástupnických práv ve Španělsku, ale Francouzi nebrali tento závazek příliš vážně. Zřeknutí bylo totiž vázáno na vysoké věno a v Paříži velmi dobře věděli, že ho Španělsku nebude schopné vyplatit. A dalším argumentem bylo, že podle tehdejších francouzských i španělských zákonů bylo sporné, zda se může infantka svých nároků a práv zříci i za své dosud nenarozené děti.

Kromě závěrečné fáze, kdy došlo ke spolupráci s Angličany, se ve válce se Španělskem musela Francie spoléhat výhradně na sebe. Nově reorganizovaná armáda měla tehdy 150 000 mužů a prokázala vynikající výkonnost. Nesporně významnou úlohu sehrála také francouzská diplomacie. Kardinál Mazarin udržoval přátelské vztahy s Anglií a Nizozemím a v říši rozvíjel dobré vztahy s protestantskými knížaty. Jeho cílem bylo zabránit eventuální nové přímé spolupráce mezi rakouskými a španělskými Habsburky. Tohoto cíle nesporně dosáhl – rakouští Habsburkové nedokázali Madridu poskytnout účinnější vojenskou pomoc. Na druhou stranu se Francii nezdařilo brzdit habsburský vliv v říši podle vlastních představ. Roku 1657 zemřel Ferdinand III. a osud takto nabídl Mazarinovi novou šanci k prosazení cílů

francouzské politiky v říši. Kardinál usiloval o to, aby byl císařem zvolen francouzský král Ludvík XIV. nebo alespoň někdo jiný než člen habsburského rodu. Toto se však nepodařilo a v roce 1658 byl císařem zvolen syn Ferdinanda, **Leopold**. Dílčím úspěchem francouzské politiky byl pouze jeho závazek neposkytnout pomoc Španělsku, vynucený tlakem knížat.

Hlavním strůjcem této volební kapitulace mladého Leopolda I. byl kurfiřt mohučský, arcibiskup **Johann Philip von Schönborn**, hlavní exponent francouzské politiky v říši a iniciátor vzniku tzn. Rýnského spolku. V něm se sdružilo několik kurfiřtů (mohučský, trevírský, kolínský, braniborský, falcký), vévodů (bavorský, jülišský, klévsko-bergský, brunšvicko-lüneburský, württenberský, zweibrückenský), lankrabě hessenský, král švédský a francouzský a biskup münsterský. Proklamovaným cílem bylo udržení podmínek daných vestfálským mírem a svobody knížat, jakož i vzájemná vojenská pomoc. Avšak Mazarin proměnil spolek v nástroj francouzské politiky. Říšská knížata měla velmi brzy poznat, že agresivní plány Ludvíka XIV. znamenají přinejmenším stejné ohrožení jejich výsad a svobod jako politika Habsburků, což bylo hlavním důvodem zániku spolku v roce 1668.